

Käännös- ja tulkkaukspalveluiden kilpailutus vääristää käännös- ja tulkkaukسالan kehitystä ja vinouttaa markkinoita

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto SKTL ja Käännösalan asiantuntijat KAJ ovat huolissaan julkishallinnon käännös- ja tulkkaukسالan kilpailutuksesta, joka on pikemminkin vinouttanut markkinoita kuin tehostanut hankintaa. Hankintalain tarkoitus on, että kilpailutettavalle alalle syntyy tervettä kilpailua ja markkinat toimivat paremmin. Kaikkien osapuolten tulisi hyötyä kilpailutuksesta. Monilla aloilla näin tuntuu tapahtuvan, mutta käännös- ja tulkkaukسالan osalta ei. Tähän on pari keskeistä syytä.

Käännös- ja tulkkaukسالalla on erityinen rakenne

Käännös- ja asioimistulkkaukسالalla toimii vain muutamia isompia käännös- ja tulkkaukسالvälitystoimistoja, joilla on vähän työsuhteeseen palkattuja työntekijöitä. Toimistot tilaavatkin jatkuvasti ja säännöllisesti niiltä tilattuja töitä pienemmiltä toimijoilta, alihankkijoilta ja freelancereilta. Alalle erittäin tyypillisiä ovat juuri nämä pienet toimijat, usein yhden naisen tai miehen toimistot.

Käännösalan kilpailutuksiin voivat käytännössä osallistua vain käännöstoimistot, jotka tekevät yhteistyötä alihankkijoidensa kanssa. Tarjousasiakirjoissa pyydetään nimeämään tietty määrä kääntäjiä, joilla täytyy olla korkeakoulututkinto ja/tai useiden vuosien työkokemus. Toimisto siis nimeää kokeneita referenssikääntäjiä, mutta käytännössä sen yhteistyökumppaneina toimii muitakin kääntäjiä, joiden osaamisen tasoa tarjousasiakirjoissa ei varmisteta. Alihankkijakääntäjiä hyödyntäen toimistot saavat kokoon asiakirjat, joista ilmenee pyydetty osaaminen ja kokemus ja jotka siten täyttävät tarjouksen kriteerit. Ja käänteisesti: yksinyrittäjät ovat liian pieniä voidakseen osallistua kilpailutukseen ja täyttääkseen sen vaatimukset. Tilanne on asioimistulkkaukسالalla täsmälleen sama.

Kilpailutus vääristää markkinoita

Kilpailutuksen tarkoitus on kannustaa kilpailutettavia markkinoita toimimaan tehokkaasti ja järkevästi. Vuonna 2008 alkaneen käännös- ja tulkkaukسالtoimeksiantojen kilpailutuksen myötä on kuitenkin käynyt niin, että hinta on asettunut niin alas, että tehostamisen ja järkevöittämisen sijaan kilpailutus sotkee ja häiritsee markkinoita jopa siinä määrin, että se uhkaa alan tervettä kehitystä. On ollut nähtävissä, että kilpailutukseen osallistuvat toimistot ovat valmiita voittamaan kilpailun joskus jopa niin alhaisin hinnoin, että ilmeisesti tekevät toimeksiantoja tappiolla. Sillä, että voi markkinoida itseään valtionhallinnon sopimustoimittajana, on ilmeisesti suuri mainosvaikutus.

Hintojen painaminen kestävämmän alas saattaa johtua siitä, että kilpailutukseen osallistuvat käyttävät referensseinään ja kääntäjä-/asioimistulkkivalteinaan kokeneita kääntäjiä ja tulkkereja, joilla on hyvä koulutus ja paljon kokemusta. Heidän nimensä turvin voitetaan tai sijoitutaan kärkisijoille kilpailutuksessa. Kun töitä kilpailutuksen päättymisen jälkeen aletaan tilata, näitä valttikortteja ei enää käytetä, vaan työt tilataankin kokemattomammilta ja halvemmilta tekijöiltä. Tästä kieli vahvasti alan liitoille esim. valtionhallinnosta (mm. ministeriöiden kääntäjiltä) tulleet negatiiviset palautteet, joiden perusteella käännösten taso on hälyttävän huono.

Tiedossamme on, että huonosta työjäljestä reklamoidaan joskus, mutta yleisesti hallinnon reklamointiprosessit ovat työläitä ja aikaa vieviä. Lisäksi varsinaisia sanktioita ei tietääksemme ole käytössä. Helpommalla pääsee, kun teksti käännetään itse uudelleen tai yritetään selvittää tilanteesta sekavasta käännöksestä tai asioimistulkkauksesta huolimatta.

Alan toimintaa vääristää lisäksi se, että yksittäisten alihankkijoina toimivien kääntäjien ja tulkkien toimintaa pyritään rajoittamaan asettamalla toimeksiantosopimuksiin hyvin ankaria kilpailukieltolausekkeitä. Vaikka nämä tuskin kestävät tarkempaa juridista tarkastelua, niiden pelotusvaikutus on suuri.

Käännös- ja tulkkauustyö on asiantuntijatyötä

Useissa viranomaisprosesseissa tulkkauus- ja/tai käännöspalvelut ovat ainoa prosessin osa, joka kilpailutetaan. Kuitenkin kääntäminen ja tulkkaminen ovat asiantuntijatyötä, joissa se, kuka on työn tehnyt, on tärkeää. Työt tilataan isossa mittakaavassa alihankkijoilta ja freelancereilta eli toimistot ovat käytännössä niin laadukkaita kuin heidän käyttämänsä alihankkijat ja freelancerit ovat. Kun tulkkauuspalvelua kilpailutettaessa kieliä niputetaan yhteen, on sattumanvaraista, missä kielissä tarjoaja pystyy löytämään hyvän alihankkijan. Ankarimmillaan laatuongelmat voivat vaarantaa yksilön oikeusturvan, esimerkiksi ammattitaidottomia tulkkveja käytettäessä. Tähän lehdistö on aika ajoin aiheellisesti kiinnittänyt huomiota.

Epäonnistunut kilpailutus laskee hinnat epäterveelle tasolle

Onnistunut kilpailutus edellyttää sekä kilpailutettavan alan hyvää tuntemusta että tilaajaosaamista, jotta kilpailuttaja voisi määritellä laatua ja tarkistaa sitä. On osoitettu, että käännösten ja tulkkauusten laatua on vaikea ottaa huomioon kilpailutuksessa, mutta silti laatu on olennainen asia tässä asiantuntijatyössä.

Nykyinen järjestelmä, jossa ei ole mitään jälkivalvontaa, mahdollistaa ja saa aikaan sen, että käännösala vinoutuu täysin: muodollisesti pätevät toimistot teettävät halpatyövoimalla laaduttomia käännöksiä. Kilpailutusten matalat hinnat ovat levinneet myös muihin toimeksiantoihin, ja koko ala on kriisiytynyt. Käännös- ja tulkkauusalalla toimii lukuisia ammattilaisia, joilla ei ole mahdollisuutta enää elättää itseään työllä, johon ovat kouluttautuneet. Uhkana on, että korkeakoulutusta edellyttävästä alasta on tulossa läpikulkuala, jossa vaativaa työtä käydään kokeilemassa ja siirrytään tehtäviin, joissa ansiot asettuvat lähemmäs muiden korkeasti koulutettujen ansiotasoa. Matalapalkka-ala se on jo.

Nykyisestä hankintamenettelystä tulee luopua

Kilpailutuksen tuomille ongelmille voidaan hakea ratkaisuja monopolvisista toimintasäännöistä, mutta olennaisempaa on pohtia, voidaanko kyseessä olevaa korkeaa osaamista ja vankkaa kokemusta edellyttävää asiantuntijatyötä ylipäänsä kilpailuttaa.

Jos julkissektorin hankintamenettelyä edelleen jatketaan, yllä mainitut seikat tulisi pikimmiten huomioida prosessissa ja valtion yhteishankintayksikön Hanselin toiminnassa. Käännöksiä ulkopuolisilta toimijoilta tarvitsevat julkishallinnon yksiköt hyötyisivät kuitenkin enemmän siitä, että ne enenevässä määrin alkaisivat kasvattaa omaa kilpailutusosaamistaan ja alkaisivat itse kilpailuttaa niitä. Tällöin kilpailutusasiakirjat voidaan laatia niiden lähtökohdista ja muokata kilpailutusprosessista muutenkin mieleinen.

Neuvottelumenettely voisi olla nykyistä konkreettisempi ja toimivampi tapa valita tehtävään soveltuvat, pätevät palveluntoimittajat. Asiantuntijapalvelua käytetään joskus tilannekohtaisestikin muuttuviin erityistarpeisiin ja palveluntoimittajan soveltuvuus ja osaaminen on ratkaisevaa tarkoituksenmukaisen tuloksen saavuttamiseksi. Haluttu osaaminen on määritettävä hankintaprosessissa ja tulee pyrkiä toimiviin ratkaisuihin, jotka vastaavat parhaiten kulloinkin käsillä

oleviin tarpeisiin. Asiantuntijapalvelua antaa loppujen lopuksi aina asiantuntija, ihminen, ei hänen ansioluettelollaan kilpailun voittanut toimisto.

Kunnioitavasti

Helsingissä 18.6.2014

Kristiina Antinjuntti
Puheenjohtaja
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry

Hanna Boman
Puheenjohtaja
Käännösalan asiantuntijat KAJ ry

Tarvittaessa lisätietoja asiasta antavat:

Karola Baran
Toiminnanjohtaja
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry
Puh. +358 40 561 5211

Hanna Gorschnik
Toiminnanjohtaja
Käännösalan asiantuntijat KAJ ry
Puh. +358 50 576 2553